

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. V св. 9—10

БЕОГРАД 1954

СА Д Р Ж А Ј

	Страна
1. А. Белић: О сложеним реченицама и сродним појавама . . .	297
2. М. Стевановић: Акценат радног глаголског придева . . .	306
3. М. С. Московљевић: Шта је исправније: пише се „великим словом“ или „с великим словом“?	319
4. А. Белић: О расправи дра М. Московљевића	326
5. В. М. Мишовић: Значење израза <i>плагмени мачеви</i> и сл. у народним песмама	329
6. Р. Ј.: Требачки, трепачки или трепчански?	334
7. С. Машић: Један Вуков латинизам	337
8. Д-р Милка Ивић: О значењима заменице <i>којешта</i>	341
9. М. Беговић: Поковац и поковина	347
10. И. Стевовић: Акценат у изговору неких спикера Београдског радија	349
11. Језичке поуке	354

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Научна Рњита

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1954

Штампа Графичко предузеће „Академија“ - Београд, Космајска ул. бр. 28

ЈЕДАН ВУКОВ ЛАТИНИЗАМ

Вук у Рјечнику под *видјети се* даје као друго значење: „како ми се види *scheint, videtur*“, само тај један пример, у безличној употреби. Доцнији речници дају то значење различито. Два речника чији су аутори Војвођани имају то значење у инфинитиву, што звони сасвим необично: Поповић га преводи са *scheinen, dünken*, а Ђорђевићев речник латинског преводи латинско *videor* (значење бр. 2) инфинитивима: „чинити се, видети се, изгледати, сматрати се за“. Ивековић-Броз наводе један пример из народне песме и три примера из Вукове прозе. Ристић—Канрга нема тог значења. Бакотић даје то значење, безлично као и Вук.

Овај латинизам Вук је унео у Рјечник из свог личног говора: не само што уз пример: „како ми се види“ није дао никакву локалну ознаку него је Вук и употребљавао *види се* у значењу изгледа и пре изласка Рјечника, као што што сведочи његова Писменица (из 1814): Ако се... коме не види по вољи (Грам. сп., 7). Што ми се за сад не види тако нужно, остављам (исто, 8). (Трећи пример, стр. 39, није тако очевидан као наведена два).

Да је тај латинизам Вук научио од Срба у ондашњој Аустрији, види се по примерима из књижевних дела наших старијих од његовог Рјечника (сви примери су из грађе САН):

- 1791 Кестени ми добри виде се (Лексикон).
- 1802 Движеније... које... от востока к западу бити види се (Стојковић, Фисика II, 24).
- 1809 Једна другој... подобне виду се (Вујић, Јестеств., 528).
- 1810 Трутови виде се бити животна неполезна (Максимиовић, Пчелар, 20).

- 1813 Што је право види му се (пијаноме) косо (Руњанин, Теофрон, 197).
- 1815 Види ли се теби да се сасвим безмездно трудиш (Живковић, Благ. муза, 91).
- 1816 Вински сок који се види сасвим... чист (Болић, Виноделац II, 174).
Она се Французу ружна... видила (Исајловић, Ист. трг., VII).

Нарочито је карактеристичан најранији пример, из Лексикона. Ту се немачко *ich finde die Castanien gut* преводи на српски као што је исписано. Тај пример добро показује укорененост овог латинизма у језику интелигенције. Сличан је овоме, иако већ знатно доцнији пример из Правне терминологије аустриске (1853), где се немачко *ich erachte* преводи са „чини ми се, види ми се“, и та два српска израза дају се као синоними. Колико је дубоко продрла употреба тог латинизма у говорни језик Војвођана, сведочи, најпре, то што је ту употребу примио сам Вук, уневши је у Рјечник без локалне ознаке „у Сријему“. Али у Рјечник је унео само израз „како ми се види“, који и данас живи у северним крајевима. Од друге употребе „види се“ у значењу „изгледа, чини се“ Вук се, судећи по примерима из грађе САН, отргао. Један једини пример је из доцнијих година Вуковог рада. Он је из превода јеванђеља по Матеју: Као окречени гробови који се споља виде лијеви (23, 27). Али та реч из јеванђеља постоји као обична изрека у језицима свих хришћанских народа, па је као изрека могла постојати и у говору фрушкогорских калуђера, а од њих је и Вук могао ту изреку научити. У своје Пословице Вук је није унео можда само зато што је Мушкатиновић није унео у своје Притче.

Књижевници пре Вука и у доба Вука читајући латински и немачки, врло често су мислили и писали на начин који одговара духу тих језика, утолико пре што је с тим заједно ишло и то да се оно како књижевници говоре сматра и за књижевно и за отмено. И Вук је, у самом почетку свога рада, подлегао духу тадашњег књижевног језика нашег. Једна од појединости тог његовог славено-српског периода јесте и овај латинизам.

О јакој употреби тог латинизма у почетку XIX века сведочи и народна песма: Ивековић-Броз имају тај стих (Вук, НП књ. 2, бр. 68, стр. 184): Ти се видиш јунак од мејдана (говори Арапин Марку; песму је за Вука забележио Мушички од једне слепице из Гргуреваца у Срему). У овом примеру латинизам није довољно упадљив; тај стих могао би се разумети донекле и као: Види се да си ти јунак од мејдана. Та прелазност и нијанса у значењу налази се и у следећем примеру из Вукове Писменице: И у садашњем времену види се као да има нека различност (Грамм. списи, 39). То су можда они прелазни облици који су омогућавали ширење латинизма, прва, уводна форма латинизма.

Као владајући израз у књижевном језику нашем пре сто година, тај латинизам се јавља код свих писаца наших, и у данашњој Војводини, и код Србијанаца, и код Његоша. Хронолошки поређани примери од писаца изван Војводине почињу од 1847 године: И на сабор кад би доходио Диван би се свакоме видио (С. Милутиновић, Милиновић, 15). То ми се не види да је... учтиво (Прота М. Ненадовић, Цел. дела, LIV). Јер смо себи штету урадили... Те велику како ми се види (Његош, Шћепан, ст. 3253). Није... опасан као што ти се види (Јован Ристић, Даница 1867, 101). Посао који му се види најкориснији (С. Марковић, Цел. дела 3, 62). Дела људска... се виде тако ћудљива (Мита Ракић, Физ. социјална, 15). Бегу се то види дивније од свих чудеса (Милићевић, Зим. вечери, 88).

Види се у значењу изгледа употребљава се и у најближој прошлости, али је употреба та ретка и необична. Нушић, М. Настасијевић, И. Секулић дају по два примера и Душан Радић један: Чело ми се твоје мутно види (Нушић, Сабр. д. VII, 22). Ако ти се видим крадљивцем... глад ме чини таквим (Настас., Из там. вил., 46). Младић неки одрпанко, слабодушан се види (Радић, Планинци, 49). Гундулићев живот види нам се доста... сиромашан (Секулић, Тренуци, 55).

Засебну групу чине далматински писци: код њих употреба видети се = чинити се претставља зацело и

италијанизам, или још пре само то. Грађа САН нема примере раније од Качића, према одређеном плану за скупљање те грађе. Од четири примера из М. Цара и два из Матавуља наводимо по један: Они нам се и данас виде као риједак образац новинарске полемике (Цар, Сава Бјел, 32). Под маском чуђења, мени се видје да је он знао за то (Матавуљ, Биљ. писца, СКЗ, 64).

Код Хрвата је та употреба исто тако честа и стара. Можда је по неки наш писац писао и под утицајем хрватске употребе. За један пример из превода Лотијевог Исландског рибара (Изд. СКЗ, 112) посумњао сам да је преписан из ранијег хрватског превода, али поређење нисам могао извести.

С. Матић